

Komitet Nauk Filozoficznych PAN 1952-2001

KNF powołano uchwałą Prezydium PAN z 25 maja 1952. Przewodniczącym został Adam Schaff. Pełnił tę funkcję do rozwiązania KNF w 1956, co zbiegło się z odejściem od totalnej kontroli władz politycznych nad nauką. Przestano wtedy oczekiwać od filozofii, że będzie podstawowym ogniwem frontu ideologicznego.

Komitet wznowiono w 1960, także pod przewodnictwem A.Schaffa, jako Komitet Nauk Filozoficznych i Socjologicznych, co odpowiadało powiązaniu materializmu dialektycznego (filozofia) z historycznym (socjologia). Pomimo takiego ustawienia, mającego zapobiegać tendencjom emancypacyjnym socjologii, następowało po 1956 dystansowanie się socjologii od filozofii marksistowskiej, mianowicie zwrot ku badaniom empirycznym wedle wzorów amerykańskich i nawiązywanie do rodzimej tradycji międzywojennej.

Komitet łączący filozofię i socjologię rozwiązano w 1968, gdy jego przewodniczący stał się przedmiotem krytyki partyjnej za tendencje rewizjonistyczne i brak opcji zwanej wtedy "patriotyczną". Utworzono powtórnie Komitet Nauk Filozoficznych, pod przewodnictwem Jana Legowicza (1969-71).

W 1972-80 przewodniczył Komitetowi Marek Fritzhand, umiejętnie przekładający linię polityczną tej dekady na aktywność Komitetu. Apelowanie m.in. do aspiracji narodowych ("Polak potrafi") przekładało się na akcentowanie osiągnięć filozofii polskiej, w szczególności logiki. Polityczne zaś uprawomocnienie dążeń konsumpcyjnych ("aby ludzie żyli dostatniej") znalazło wyraz w inicjowanych przez KNF centralnych tematach badawczych z lat 1972-75:

— "zagadnienia osobowości ze szczególnym uwzględnieniem jej roli i warunków rozwoju w socjalistycznym społeczeństwie"; — "etyka a systemy wartości i wzorce konsumpcji, w szczególności w społeczeństwie socjalistycznym".

Z tą tematyką łączyła się nawiązana w 1973 współpraca z filozofami NRD, gdzie lansowano pokrewne idee, mianowicie "Leistungsgesellschaft" (wydajność w pracy na rzecz systemu uprawnia moralnie do wyższej konsumpcji). Tendencje tego okresu podsumował M. Fritzhand z okazji ćwierćwiecza PAN, gdy podkreślał "wagę intensyfikacji badań w dziedzinie marksistowskiej ontologii i teorii poznania, jak też potrzebę kontynuacji pięknych tradycji logiki polskiej".

Z inicjatywy KNF nastąpiło wznowienie po 40 latach ogólnopolskich zjazdów filozoficznych. Zjazd odbył się w Lublinie, 1977. Ton poddawały oficjalne przemówienia w duchu w/w tematów badawczych, ale zapraszano też do głosu na sesjach plenarnych mówców nieskłonnych do aplauzu wobec linii oficjalnej. Zjazd o tyle jednak nie był reprezentatywny, że wstrzymały się od udziału środowiska katolickie. W 1987 w Krakowie odbył się drugi w PRL ogólnopolski zjazd filozoficzny. Jego główną imprezą był panel, do którego zaproszono reprezentantów różnych opcji, w tym przedstawicieli KUL.

Pewien ograniczony pluralizm przejawiający się na tych zjazdach był symptomatyczny dla całości życia filozoficznego w Polsce od roku 1956. Przy oficjalnych preferencjach

dla marksizmu, istniała też możliwość uprawiania i wyrażania innych orientacji filozoficznych. Owocowało to dużej klasy dziełami w zastosowaniach logiki do analizy filozoficznej (K.Ajdukiewicz), w fenomenologii (R.Ingarden), w historii filozofii (I.Dąbbska, S.Swieżawski, W.Tatarkiewicz), w logice i w filozofii matematyki (A.Mostowski), w wielokierunkowych dociekaniach filozoficznych związanych z Chrześcijaństwem. W wymiarze instytucjonalnym ten dozowany pluralizm przejawiał się m.in. w składach KNF i jego prezydium, do których powoływano w drodze nominacji także osoby dystansujące się od marksizmu.

Wydarzenia roku 1980-81 przejawiały się w życiu Komitetu wyborem Barbary Skargi na jego Przewodniczącą (1981-83). Oznaczało to odejście od zasady, że funkcję tę pełni przedstawiciel filozofii popieranej przez władze polityczne PRL. Z inicjatywy nowego kierownictwa Komitetu powstał obraz ówczesnej filozofii polskiej, w przekroju dyscyplin i instytucji, opracowany w postaci raportów przez odpowiednio kompetentnych członków KNF.

W dwóch następnych kadencjach – Marka Fritzhanda (1984-86) i Zbigniewa Kudercy (1987-89) – nastąpiła restauracja dawniejszej zasady powoływania władz KNF przez władze PAN wedle kryterium przynależenia do filozofii oficjalnie popieranej. Pod koniec jednak tego okresu pojawiła się tendencja demokratyzująca, mianowicie projekt wyłaniania KNF na drodze wyborów w środowisku filozoficznym.

Według tej nowej procedury powstał Komitet w kadencji 1990-92. Przewodniczy mu powtórnie Barbara Skarga. Zostaje wznowione i uznane za organ KNF tradycyjne pismo filozofów polskich "Przegląd Filozoficzny" pod red. Jacka Hołówki.

Za kadencji Jerzego Pelca (1993-95) odbył się zjazd filozoficzny w Toruniu, 1995, wysoce reprezentatywny co do składu i tematyki. Jego dokumentacja miarodajnie informuje o tematyce filozoficznej uprawianej w tym okresie w Polsce.

W 1996-98 (przew. Ryszard Wójcicki) KNF zainicjował pracę opiniodawczą dla KBN dotyczącą czasopism filozoficznych, w których publikacje są podstawą do przypisywania autorom określonej liczby punktów, uwzględnianych przy ocenianiu przez KBN instytucji reprezentowanych przez autorów.

W okresie 1999-2002 (przew. Andrzej Grzegorzczak) posiedzenia plenarne zubożyły się o dyskusje merytoryczne, dokumentowane w "Przeglądzie Filozoficznym". KNF miał też udział w organizacji trzech "Warsztatów Logiki, Informatyki i Filozofii Nauki" poświęconych rozstrzygalności teorii. Została utworzona własna witryna www.calculemus.org/knf. W czasie tej kadencji odbył się w Polsce (Kraków, 20-26 sierpień 1999) XI Międzynarodowy Kongres Logiki, Metodologii i Filozofii Nauki, będący głównie zasługą środowiska krakowskiego; choć to zdarzenie nie wiązało się z pracami Komitetu, trzeba je odnotować jako element ogólniejszego tła działalności KNF.

Retrospekcja służy wnioskowi na przyszłość. Oto ich zarys. Przez cztery dekady KNF był głównie środkiem transmisji od środowiska politycznego do filozoficznego. W piątej nie w pełni dopracował się nowej roli, ale zyskał doświadczenia przybliżające ten moment. Ma to być skuteczna funkcja doradcza sprawowana w oparciu o (1) dokładne rozpoznanie sytuacji na różnych polach krajowej aktywności filozoficznej (badania, programy studiów, konferencje, czasopisma itd) oraz (2) wypracowany w gronie plenarnym konsensus co do zasługujących na preferencje trendów rozwojowych w "monitorowanych" polach aktywności.

Przykładem skuteczności jest uwzględnienie przez KBN naszej propozycji listy czasopism wyróżnionych. Negatywnym zaś przykładem była pewna przypadkowość kształtowania

się w tych sprawach naszej opinii. Zaradziliśmy temu dopiero ostatnio, pozyskując, dzięki bardzo pozytywnym reakcjom gremiów redakcyjnych, materiał do gruntownej analizy porównawczej. To ilustracja do w/w punktu 1.

Co do punktu 2, cenne okazały się w bieżącej kadencji próby Przewodniczącego, żeby wprowadzić w prace Komitetu wątek dyskusji filozoficznych na doniosłe społecznie tematy. Uzyskane doświadczenie wskazuje na potrzebę powiązania tego wątku z działalnością konsultacyjną. W wyniku dyskusji ma powstawać konsensus co do kryteriów stosowanych w wyrażaniu ocen czy w działaniach doradczych; powinny one mieć pokrycie w wiedzy i refleksji członków KNF.

Dotychczasowe tematy obracały się w kręgu filozofii tradycyjnej, zwłaszcza etyki. Jest dopiero przed nami nadrobienie dystansu w stosunku do postępów filozofii związanych z naukami przyrodniczymi, techniką i gospodarką; są one widoczne w krajach o wysokim statusie cywilizacyjnym. Należy tu debata w kwestiach ontologicznych rzutujących na strategię gospodarcze (np. skrajny komputacjonizm, wyrosły z formalizmu w filozofii matematyki, wspiera koncepcje ekonomiczne w typie Keynesa) oraz na wybór kierunków badań i inwestycji (np. inwestowanie w nanotechnologię inspirowane wizją materii R.Feynmana). Związki filozofii z technologią informatyczną zachodzą zwłaszcza w zagadnieniach interakcji systemów dynamicznych; jej modelowanie wymaga narzędzi programowania wychodzących poza logikę pierwszego rzędu w kierunku koncepcji teoriomnogościowych o silnym zaangażowaniu ontologicznym.

Nie należy oczekiwać, że zgodność w ocenie doniosłości takiej lub innej tematyki nastąpi jeszcze w obecnej kadencji KNF. Krokiem naprzód będzie określenie w tej materii zadań, które obecna kadencja, przypadająca na czas podsumowań półwiecza, przekaże następnej, inicjującej drogę ku stuleciu KNF.

Tekst w postaci elektronicznej znajduje się pod adresami sieciowymi:
w formacie ASCII — www.calculumus.org/knf/01/lat50knf.txt
w formacie PDF — www.calculumus.org/knf/01/lat50knf.pdf